

Ігрушко Анастасія Юріївна (Запоріжжя) – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФІЛАКТИЦІ БУЛЛІНГУ СЕРЕД ШКОЛЯРІВ

Буллінг – це соціально-психологічне явище, що позначає прояви свідомого насильства або агресії в колективі, засноване на соціальних стосунках між членами групи. Сьогодні під шкільним буллінгом розуміють довготривалий психологічний натиск, дискримінацію, цькування, свідоме жорстоке ставлення по відношенню до іншого учня або групи учнів з метою утвердження своєї влади.

Наслідки буллингу можуть бути вкрай небезпечними не тільки безпосередньо для жертви, а й для буллерів та представників соціального оточення, де відбувається ситуація насильства. Негативні наслідки буллингу для дітей-жертв можуть проявлятися у когнітивних, психологічних, психо-соматичних, поведінкових порушеннях.

Зараз у багатьох країнах активно впроваджуються антибуллінгові програми. Одна з найбільш відомих – скандинавська програма «Olweus Bullying Prevention Program» [4], автором якої є Ден Ольвеус. Програма містить комплекс інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій, якими охоплюються всі учасники навчального процесу в школі. Реалізація цієї програми охоплює три рівні: загальношкільний, груповий та індивідуальний.

Світова програма «KiVa Antibullying Program» [2] являє собою науково-дослідницьку програму протидії насильству та буллингу. Вона долучає шкільні уроки та онлайн-ігри, призначені для дітей та молоді, що були залучені до буллингу в якості жертв або агресорів, а також дітей, що мають бажання підтримати мирне вирішення проблеми.

В США та Канаді у школах діє програма «Команда зв'язків», розроблена Джоном Дьюї [1]. Команда зв'язків створюється з позитивних учнів школи, що мають лідерські здібності. До завдань команди зв'язків входить щоденне спілкування з учнями, з'ясування їх проблем та потреб. Умовою такого спілкування є спроможність дати зрозуміти, що їм готові допомогти у вирішенні цих проблем. У школах з такою програмою довготривалого буллингу практично не існує.

Програма «G.R.E.A.T.» (Gang Resistance Education And Training) (США) [3], що діє на базі школи, передбачає профілактику насилля серед молоді та розвитку деліквентної поведінки, а також створення довірливих відносин між молоддю та правоохоронними органами.

Цікавим прикладом розвитку інтерактивних форм профілактики є віртуальна навчальна стратегія «FearNot!», що апробується у країнах Західної Європи. Вона являє собою інтерактивну відео-ігру, яка вчить дітей стратегії запобігання насильству та соціальної ізоляції. В Україні все більшу популярність отримує технологія створення соціального мультиплікаційного ролика – універсального інструменту для роботи з дітьми, їх сім'ями і фахівцями, який дає можливість відпрацювати будь-яку актуальну соціальну тему, зокрема проблему буллингу у школі. Спільна діяльність під час заходу допомагає учасникам відкритися в процесі невимушеного спілкування, краще зрозуміти один одного і стати більш впевненими в собі.

Сучасні програми профілактики буллингу серед школярів повинні долучати методики, спрямовані на попередження соціально-психологічних проблем учнів, ускладнення міжособистісних стосунків, формування свідомого ставлення до соціальної реальності та життєвих ситуацій, розвиток соціально-психологічних компетенцій, навичок ефективної комунікації та врегулювання конфліктів. Разом з тим, технології профілактики насильства серед молоді повинні мати комплексний

характер, розвивати ціннісну, мотиваційну, емоційно-вольову, комунікативну та поведінкову сферу особистості, передбачати активне залучення не тільки школярів, а й вчителів, батьків, з метою формування власної відповідальності за вирішення проблеми булінгу.

Одною з інтерактивних форм навчання, що набуває розвиток як ефективна технологія формування знань та практичних навичок щодо вирішення соціальних проблем є тренінг. Тренінг може долучати обговорення відео та аудіо матеріалу, колективний «мозковий штурм», що дозволяє знаходити нові ідеї та шляхи вирішення соціальних проблем та ситуацій. Практичні блоки можуть долучати активні вправи, прийоми арт-терапії, поведінкової терапії, рольові ігри тощо.

Ділова або рольова гра, що є елементом тренінгу, допомагає аудиторії відчувати себе в тій чи іншій соціальній ролі, виробити досвід поведінки в різних соціальних ситуаціях, проаналізувати способи вирішення конфліктів, набуті практичні навички ефективного спілкування, планування дій для профілактики та розв'язання конфліктних ситуацій. Під час групової роботи кожен може висловити свою думку, проявити себе. Створюється атмосфера довіри, знижується рівень тривожності, з'являється можливість розглянути та вирішити конкретні кейси, розробити конкретні моделі поведінки, та використовувати їх в подальшому житті.

Серед інтерактивних технологій профілактики булінгу серед школярів особливе місце займає сучасна постановочна технологія «Форум-театру», або «Театру пригнічених», розроблена Аугусто Боалем. Це особлива форма прикладного навчання з використанням театрального мистецтва та зворотнього зв'язку з аудиторією. Вона передбачає підготовку та проведення завчасно спланованої театральної вистави, яка зображує певну соціальну проблему (зокрема ситуацію насильства у школі). Після першого перегляду, глядацька аудиторія бере участь в обговоренні побаченого, пропонує варіанти вирішення. Потім відбувається ще кілька переглядів, де глядачі мають можливість в будь-який момент сказати

«стоп» і замінити когось із граючих на сцені, пропонуючи свою версію дій акторів. В результаті аудиторія має можливість психологічно розкритися, глибше осмислити проблему та її наслідки, відчувати емоції та потреби кожної людини в певній соціальній ролі, спільними зусиллями знайти альтернативні рішення стосовно вирішення конфлікту чи соціальної проблеми. Сценарій постановки можна створювати спільними зусиллями школярів, використовуючи приклад реальних ситуацій, що спонукатимуть глядача створювати іншу модель поведінки. Сьогодні в практиці соціально-психологічної та педагогічної роботи використовуються різні постановочні форми, як то театр «Рівний-рівному», Плейбек театр, Ток-шоу тощо.

Особливої уваги заслуговує медіація, як найбільш перспективна технологія вирішення конфліктів. Медіація покликана сприяти сторонам конфлікту прийти до взаємовигідного та життєздатного рішення, за допомогою нейтральної третьої сторони. Основною особливістю такого підходу є зосередженість на інтересах людини, надання можливості по-новому поглянути на ситуацію та зрозуміти почуття та потреби сторін. В рамках застосування цього підходу в навчальних закладах школярі мають можливість не тільки опанувати навички ненасильницької комунікації, а й на собі випробувати роль медіатора, визначати хід медіації, навчитися брати на себе відповідальність у вирішенні життєвих протиріч. Таким чином, залучення школярів до процесу медіації дозволяє набуті навичок ефективної комунікації, вирішення конфліктів, та допомагає створити умови для відновлення міжособистісних стосунків та протидії насильству.

Ефективною технологією профілактики та вирішення конфліктів у школі є технологія фасилітації, спрямована на управління груповою структурою та процесами, які допомагають групі ефективно виконувати свої функції, зменшуючи спільні проблеми, з якими стикається група в спільній діяльності. Мета фасилітації –

вирішити конфлікт всередині групи та допомогти прийти до спільної угоди. В результаті фасилітації група виробляє відповідальність щодо прийнятих рішень, покращуються взаємовідносини в групі, ефективність комунікації, долаються опір та непорозуміння. Додатковою перевагою використання технології фасилітації є можливість її використання як навчального методу, який розвиває творче та критичне мислення, лідерські якості, співробітництво, вміння працювати в команді та приймати колективні рішення.

Не менш важливе значення для протидії булінгу мають сучасні активні форми профілактики з залученням школярів та батьків: організація заходів, екскурсій, флешмобів, участь школярів в розробці та реалізації соціальних проектів протидії насильству.

Отже, головною перевагою інтерактивних технологій навчання у профілактиці булінгу серед школярів є формування соціальної свідомості та відповідальності за власну поведінку, здатність до самоаналізу, розуміння своїх емоцій та управління ними, формування ціннісних орієнтацій, розвитку толерантності, емпатії, здатність до аналізу і використання інформації, розвиток навичок ефективної та ненасильницької комунікації, готовності та вміння прийти на допомогу, розв'язати конфліктну ситуацію. Розвиток відповідних знань та навичок не тільки дає змогу попередити розвиток насильства серед школярів, а й забезпечити розвиток свідомої, активної молоді, як умови її подальшої самореалізації та формування громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Дьюи Д. От ребенка – к миру, от мира – к ребенку. / Составитель, вступительная статья Г.Б. Корнетов. – М.: «Карпуз», 2009. – 352 с.: ил. – (Педагогика детства).
2. Офіційий сайт «KiVa Antibullying Program» [Електроний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kivaprogram.net/>
3. Програма «Gang Resistance Education And Training» [Електроний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.great-online.org/Home/GREAT-Home>
4. Olweus D. Aggression in the schools. Bullies and whipping boys / D. Olweus. – Washington : Hemisphere Publishing Corporation, 1978. – 218 p.